

СОЦИОЛОГИЯ ИЛИМДЕРИ
СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
SOCIOLOGICAL SCIENCES

Сайдалиев М.Д., Камбарова А.К., Мурзабекова М.М.

КООМДУН ӨНҮГҮҮСҮНДӨ МААЛЫМАТТАШТЫРУУНУН РОЛУ

Сайдалиев М.Д., Камбарова А.К., Мурзабекова М.М.

РОЛЬ ИНФОРМАТИЗАЦИИ В РАЗВИТИИ ОБЩЕСТВА

M. Saydaliev, A. Kambarova, M. Murzabekova

THE ROLE OF INFORMATIZATION IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

УДК: 316.354

Ар бир мекеме уюмдун ишмердүүлүгүн эффективдүүлүгүн арттыруу үчүн санариптештирүү негизги ролду ойнойт. Ошондуктан маалымат системасын башкаруу, иштете билүү, түшүнүү жана техникалык каражат талап кылынат. Азыркы учурда маалымат агымын маалымат технологияларсыз башкаруу мүмкүн болбой калды. Адамдын ишмердүүлүгү биринчи кезекте маалыматты иштетүүгө багытталса, ал эми материалдык өндүрүш жана энергия өндүрүү машиналарга жүктөлөт. Бул келечектин реалдуулугу же заман талабы. Ошону менен катар эле Кыргыз Республикасында да санариптештирүү негизги орунга коюлду десек болот. 2018-жылы Кыргыз Республикасында региондорду өнүктүрүү өлкөнүн мамлекеттик саясатынын негизги артыкчылыгы деп бекеринен айтылбаса керек. Санариптик технологиялар калктын жашоо сапатын жакшыртууда маанилүү фактор экенин эске алуу менен, 2019-жыл Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы деп жарыяланган. Ошону менен катар Билим берүүнү өнүктүрүүнүн 2020-2024-жылга чейинки Өнүгүү Стратегиясы иштелип чыкты. Билим берүү системасын санариптештирип, маалыматтарды алуунун ыкчамдыгын камсыз кылуу максатында бардык деңгээлдерин камтыган бирдиктүү база – Билим берүүнү башкаруунун маалыматтык системасы түзүлдү.

Негизги сөздөр: коом, маалымат, маалымат технологиялары, компьютер, санариптештирүү, агым, телекоммуникация, маалыматтык коом, муктаждык, каражат.

Каждое учреждение играет ключевую роль в цифровизации для повышения эффективности организации. Следовательно, необходимо управление информационной системой, ее эксплуатация, понимание и технические инструменты. В настоящее время невозможно контролировать поток информации без информационных технологий. Человеческая деятельность в первую очередь сосредоточена на обработке информации, в то время как производство материалов и энергии возложено на машины. Это реальность будущего или необходимость времени. В то же время в Кыргызской Республике цифровизация является приоритетом. Неслучайно развитие регионов Кыргызской Республики в 2018 году является ключевым приоритетом государственной политики. Учитывая, что цифровые технологии являются важным

фактором повышения качества жизни населения, 2019 год объявлен Годом регионального развития и цифровизации страны. Кроме того, разработана Стратегия развития образования на 2020-2024 годы. Для оцифровки системы образования и обеспечения скорости сбора данных была создана единая база данных, охватывающая все уровни – Информационная система управления образованием.

Ключевые слова: общество, информация, информационные технологии, компьютер, цифровизация, поток, телекоммуникации, информационное общество, потребность, средства.

Each institution plays a key role in digitalization to improve the efficiency of the organization. Therefore, information system management, operation, understanding and technical tools are needed. Currently, it is impossible to control the flow of information without information technology. Human activity is primarily focused on information processing, while the production of materials and energy is entrusted to machines. This is the reality of the future or the necessity of the time. At the same time, digitalization is a priority in the Kyrgyz Republic. It is no coincidence that the development of the regions of the Kyrgyz Republic in 2018 is a key priority of state policy. Considering that digital technologies are an important factor in improving the quality of life of the population, 2019 has been declared the Year of Regional Development and Digitalization of the country. In addition, a Strategy for the Development of Education for 2020-2024 has been developed. To digitize the education system and ensure the speed of data collection, a unified database covering all levels was created - the Education Management Information System.

Key words: society, information, information technology, computer, digitalization, flow, telecommunications, information society, need, means.

Көпчүлүк жамааттардын жана уюмдардын ишмердүүлүгү барган сайын алардын маалымдуулугуна жана колдо болгон маалыматты эффективдүү колдонуу жөндөмүнө көз каранды. Кандайдыр бир чара көрүүдөн мурун маалыматты чогултуу жана иштетүү, аны түшүнүү жана талдоо боюнча көп иштерди жүргүзүү зарыл. Кайсы гана аймакта болбосун рационалдуу чечимдерди табуу чоң

көлөмдөгү маалыматты иштетүүнү талап кылат, бул кээде атайын техникалык каражаттарды тартуусуз башкача айтканда компьютерсиз мүмкүн эмес.

Маалыматтын көлөмүнүн өсүшү ХХ-кылымдын ортосунда өзгөчө байкала баштаган. Маалыматтын жогорку агымы адамдарга маалыматты толук кабыл алууга мүмкүнчүлүк берген жок. Күнүмдүк жаңы маалымат агымында багыт алуу барган сайын кыйын болуп калды. Кээде мурда жасалган аналогду издөөгө караганда жаңы материалдык же интеллектуалдык продукт түзүү пайдалуу болуп калды. Маалыматтын чоң агымынын пайда болушу төмөнкүлөргө байланыштуу:

- илимий изилдөөлөрдүн жана эксперименталдык конструктордук иштердин жыйынтыктары берилген документтердин, докладдардын, диссертациялык докладдардын ж.б. санынын өтө тез өсүшү;

- адам ишмердүүлүгүнүн рыноктук аймактарында мезгилдүү басылмалардын санын дайыма көбөйтүү;

- Адатта магниттик ленталарга жазылган, демек байланыш системасынын чегинен тышкары ар кандай маалыматтардын (метеорологиялык, геофизикалык, медициналык, экономикалык ж.б.) пайда болушу.

Акыркы маалыматтык революция алдыңкы планга жаңы индустрияны - жаңы каражаттарды өндүрүүнүн техникалык каражаттарын, ыкмаларын, технологияларын өндүрүү менен байланышкан маалыматтык индустрияны алып келет. Маалымат технологияларынын бардык түрлөрү, айрыкча телекоммуникация, маалымат индустриясынын эң маанилүү компоненттерине айланууда. Заманбап маалыматтык технологиялар компьютердик технологиянын жана байланыштын жетишкендиктерине негизделген.

Маалымат технологиясы (IT) - бул объектинин, процесстин же кубулуштун абалы жөнүндө жаңы сапаттагы маалыматты алуу үчүн маалыматтарды (алгачкы маалыматты) чогултуу, иштеп чыгуу жана берүү үчүн каражаттардын жана методдордун комплексин колдонгон процесс.

Телекоммуникация – компьютердик тармактарга жана байланыштын заманбап техникалык каражаттарына негизделген алыскы маалыматтарды берүү.

Өнөр жай өндүрүшүнүн, коомдук, экономикалык жана саясий турмуштун татаалдашуусу, адамдын ишмердүүлүгүнүн бардык чөйрөсүндөгү процесстердин динамикасынын өзгөрүшү, бир

жагынан, билимге болгон муктаждыктын өсүшүнө алып келди, экинчи жагынан. бул муктаждыктарды канааттандыруунун жаңы каражаттарын жана жолдорун түзүү.

Компьютердик жана маалыматтык технологиянын тез өнүгүшү ар кандай маалыматты колдонууга негизделген жана маалымат коому деп аталган коомдун өнүгүшүнө түрткү болгон.

Жапон окумуштуулары маалымат коомунда компьютерлештирүү процесси адамдарга ишенимдүү маалымат булактарына жетүү мүмкүнчүлүгүн берет, аларды күнүмдүк жумуштан бошотот жана өндүрүштө жана социалдык чөйрөдө маалыматты иштетүүнүн автоматташтырылышынын жогорку деңгээлин камсыз кылат деп эсептешет. Коомдун өнүгүшүнүн кыймылдаткыч күчү материалдык продукт эмес, маалымат продукциясын өндүрүү болушу керек.

Материалдык продукт көбүрөөк маалымат сыйымдуу болуп калат, бул анын наркында инновациянын, дизайндын жана маркетингдин үлүшүнүн өсүшүн билдирет.

Маалыматтык коомдо өндүрүш гана эмес, бүтүндөй жашоо образы, баалуулуктар системасы, материалдык баалуулуктарга карата маданий эс алуунун мааниси жогорулайт. Бардыгы товарларды өндүрүүгө жана керектөөгө багытталган индустриалдык коомго салыштырмалуу маалымат коомунда акыл жана билим өндүрүлөт жана керектелет, бул акыл эмгегинин үлүшүнүн өсүшүнө алып келет. Адамга чыгармачыл болуу жөндөмү керек болот жана билимге болгон суроо-талап өсөт.

Маалыматтык коомдун материалдык-технологиялык базасы компьютердик технологияга жана компьютердик тармактарга, маалыматтык технологияларга, телекоммуникацияга негизделген ар кандай системалар болот.

Маалыматтык коом – бул жумушчулардын көбү маалыматты өндүрүү, сактоо, иштетүү жана сатуу менен алектенген коом, өзгөчө анын эң жогорку формасы – билим.

ХХ кылымдын аягында өнүккөн өлкөлөрдө илим менен техниканын өнүгүшүнүн реалдуу практикасында. Теориялык жактан түзүлгөн маалымат коомунун сүрөтү акырындык менен калыптанууда. Бүткүл дүйнөлүк мейкиндиктин электрондук батирлерде жана коттеджерде жашаган адамдардын бирдиктүү компьютерлештирилген жана маалыматтык коомчулугуна айланышы болжолдонууда. Ар бир үйдө ар кандай электрондук

жана компьютерлештирилген түзүлүштөр орнотулган. Адамдын ишмердүүлүгү биринчи кезекте маалыматты иштетүүгө багытталат, ал эми материалдык өндүрүш жана энергия өндүрүү машиналарга жүктөлөт.

Бул утопия эмес, келечектин кутулгус реалдуулугу экенин көрсөткөн бир топ фактылар буга чейин жарыяланган.

Мисалы: Америка Кошмо Штаттарында жүргүзүлгөн социологиялык изилдөөгө ылайык, азыртан эле 27 миллион жумушчу үйдөн чыкпай эле өз ишин жүргүзө алат жана жаңы катталган фирмалардын 1/3 бөлүгү жеке ишкерликти кеңири колдонууга негизделген. АКШда өз алдынча иштегендердин категориясы: 1980-ж. - 5,7 миллион адам, 1989-ж. - 14,6 миллион, 1995-ж. - 20,7 миллион адам болгон.

Маалымат коомуна өтүү менен компьютердик жана телекоммуникациялык маалыматтык технологияларга негизделген жаңы маалыматты иштетүүчү индустрия пайда болууда.

Маалымат коомуна карай эң жакын жана тездик менен багыт алган өлкөлөр АКШ, Жапония, Англия, Германия, Кытай ошону менен эле катар Кыргызстан да маалымат индустриясы өнүккөн өлкөлөрдүн катарына кирүүдө десек болот.

Бул өлкөлөрдө көп убакыттан бери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү инвестициялоо жана маалымат индустриясында инновацияларды колдоо, компьютердик системаларды жана телекоммуникацияларды өнүктүрүүгө багытталган.

Себеби, 2018-жылы Кыргыз Республикасында региондорду өнүктүрүү өлкөнүн мамлекеттик саясатынын негизги артыкчылыгы деп аныкталган.

2019-жылы региондорду өнүктүрүү боюнча тандалган багыт уланган. Санариптик технологиялар калктын жашоо сапатын жакшыртууда маанилүү фактор экенин эске алуу менен, 2019-жыл «Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы» деп жарыяланган.

Кыргызстан келечекте инновацияларга жана билимге негизделген маалымат технологиясы өнүккөн өлкө болушу керек, мамлекет адамдык капиталды өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүшү зарыл.

Буга чейинки үч беш жылда региондорду мындан ары өнүктүрүү үчүн негизги пайдубалдар түптөлдү. Санариптештирүүнүн алкагында сапаттуу мамлекеттик жана муниципалдык кызмат көрсөтүүнүн жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу боюнча масштабдуу иштер жасалып келе жатат.

Жарлыкка ылайык, өлкөнүн мамлекеттик жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын маанилүү милдети катары региондорду өнүктүрүү, өлкөнү санариптештирүү боюнча иш-чараларды ишке ашыруу аныкталды.

Байланыш – бул ар кандай каражаттарды, анын ичинде жаңы технологияларды колдонуунун негизинде маалыматты кабыл алууну, берүүнү жана жайылтууну камсыз кыла турган экономика тармагы болуп саналат.

Ал эми азыркы учурда саламаттыкты сактоо тармагында компьютерлер кеңири колдонулуп келүүдө. Көптөгөн заманбап диагностикалык ыкмалар компьютердик технологияга негизделген. УЗИ же компьютердик томография сыяктуу текшерүү ыкмаларын жалпысынан компьютерсиз элестетүү мүмкүн эмес. Бирок компьютерлер барган сайын текшерүүнүн жана диагностиканын «эски» ыкмаларын басып кирүүдө.

Кардиограмма жана кан анализдери, көздүн түбүн жана тиштердин абалын текшерүүдө жана башка компьютерлер барган сайын активдүү колдонулбаган медицина тармагын табуу азыр кыйын.

Бирок медицинада компьютерлерди колдонуу диагностика менен эле чектелбейт. Алар барган сайын ар кандай ооруларды дарылоодон баштап – дарылоонун оптималдуу планын түзүүдө, процедуралар учурунда ар кандай медициналык жабдууларды башкарууга чейин колдонула баштады.

Кошумчалай кетсек, азыр компьютерлер оорулуу адамдарга күнүмдүк жашоодо жардам берип жатат. Буга чейин компьютерлер көзөмөлдөгөн оорулуу жана алсыз адамдарга арналган көптөгөн аппараттар түзүлгөн.

Билим берүүнү санариптештирүү. Билим берүүнү өнүктүрүүнүн 2020-2024-жылга чейинки Өнүгүү Стратегиясы иштелип чыкты. Билим берүү системасын санариптештирип, маалыматтарды алуунун ыкчамдыгын камсыз кылуу максатында бардык деңгээлдерин камтыган бирдиктүү база – Билим берүүнү башкаруунун маалыматтык системасы жасалды (ИСУО) [6].

База үч бөлүктөн туруп, билим берүү чөйрөсүндөгү бардык керектүү маалыматтарды камтыйт, мисалы:

1. Бардык деңгээлдеги билим алуучулардын бирдиктүү маалымат базасы;
2. Бардык деңгээлдеги билим берүү уюмдарынын кызматкерлеринин маалымат базасы;

3. Менчигинин формасына карабастан бардык деңгээлдеги билим берүү уюмдарынын инфраструктурасы, материалдык-техникалык камсыздалуусу жөнүндө толук маалыматтар базасы.

Учурда бул системага билим берүү уюмдары тарабынан жалпы 1 млн. 500 миңден ашуун адамдын маалыматы киргизилди. Учурда системага киргизилген маалыматтардын тууралыгын жана тактыгын камсыздоо үчүн 390 билим берүү уюмунун жетекчилерине электрондук кол тамгалар берилүүдө. Ошондой эле негизги максат маалыматтарды алууну ыңгайлуу жана оңой кылуу болгондуктан «Түндүк» ведомстволор аралык маалымат алмашуу системасы менен интеграцияланат.

Жыйынтыктап айтканда санариптештирүү аркылуу эмгек акыны чегерүү автоматташтырылды, электрондук кезек жана электрондук жазылуу уюштурулду, абитуриенттер онлайн кабыл алынды. Окуучулар жана студенттер онлайн окушту, онлайн олимпиадалар өткөрүлүүдө, мектептердин окуу китептери менен камсыз болуусун так аныктоочу система, дистанттык окутууну уюштуруу процесси, электрондук-интернет ресурстары, республикалык тигирлөөгө даярдоо, мугалимдерге усулдук жардам,

окуучуларга жана ата-энелерге психологиялык жардам, эксперттик-консультативдик кеңештер берилип келүүдө.

Ошону менен катар компьютерлер кеңири колдонулушка ээ болуу менен, оорулуу адамдын оруусун аныктоодо УЗИ, компьютердик томография сыяктуу жана башка аппаратсыз медицина тармагын элестетүү кыйын.

Адабияттар:

1. Крапивенский А.С. Информационная безопасность общества в коммерческой рекламной коммуникации. [Текст] Дисс. Канд. Социол. Наук. - Волгоград, 2010 г.
2. Родачев В.М. Безопасность как социальное явление. [Эл ресурс]. – Режим доступа: http://dpr.ru/pravo/_pravo_105.htm
3. Крапивенский А. С. Информация как товар в XXI веке: анализ угроз безопасности национальным рынкам // «Securitatea informatională 2010», conferința internațională. – Молдова, Кишинев: ASEMI, 2010.
4. <https://www.sites.google.com/site/anisimovkhv/learning/kripto/lecture/tema1>
5. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111634?cl=ru-ru>
6. ВВВМС www.emis.edu.gov.kg
7. Сайдалиев М.Д., Кумарбаев Р., Билим берүү багытындагы электрондук каражаттарга болгон талаптар. / Наука и новые технологии и инновации Кыргызстана. - Бишкек: 2016 г. 169-171 с.